

L'ensenyament de les ciències socials

Cristina GATELL I ARIMONT

Professora de ciències socials i experta en didàctica de la història

INTRODUCCIÓ

Parteixo d'una gran incertesa davant la revolució cultural que estem vivint i que pronostica la fi de l'era Gutenberg. Ubicats en aquest context i amb la dificultat de pronosticar cap a on s'encamina la societat i l'ensenyament del segle XXI, intentaré reflexionar sobre què pot aportar l'ensenyament de les ciències socials als joves que hauran d'afrontar aquest important canvi social i cultural.

EL POTENCIAL EDUCATIU DE LA HISTÒRIA

Centraré les meves consideracions en el potencial formatiu de la història, entesa no com un saber erudit i tancat, sinó com un coneixement social. Tots els especialistes coincideixen que l'aproximació al mètode d'anàlisi i comprensió de les societats del passat, allò que se'n diu pensar històricament, pot tenir un paper rellevant en la formació humanística i social de l'alumnat perquè contribueix a desenvolupar les facultats intel·lectuals, permet la comprensió i interpretació del present com a resultat de processos anteriors, forma persones amb criteri per participar en la societat democràtica, facilita la comprensió i la valoració de societats, cultures i sistemes de valors diferents als nostres, potencia el sentit d'identitat i ajuda a compartir valors amb els conciutadans, i estimula aficions que permeten el gaudi de la cultura i del patrimoni.

Aquests objectius educatius requereixen un tractament de la història a l'aula que, a més de fomentar el coneixement de l'evolució de les societats en el temps, sigui capaç de desenvolupar en l'alumnat les capacitats necessàries per pensar històricament: comprensió del temps històric, anàlisi i valoració de fonts històri-

ques, explicació de causes i conseqüències dels fets, construcció d'explicacions empàtiques, jerarquitització d'informacions històriques rellevants, establiment de relacions de similitud i diferència, reconeixement de l'existència de diferents interpretacions històriques, elaboració d'un criteri propi i argumentat i, també, la utilització de mètodes de recerca científica.

Ara bé, un ensenyament de la història amb les finalitats abans esmentades i que introdueixi a l'aula les noves tècniques de la informació, l'aprenentatge i la comunicació és força incompatible amb la concepció exhaustiva de continguts que presenta el currículum d'història al batxillerat. L'amplitud dels continguts que es volen abordar és directament proporcional a la superficialitat dels resultats que s'assoleixen.

CRITERIS PER A LA SELECCIÓ DE CONTINGUTS

Per promoure el potencial formatiu de l'ensenyament de la història des de la perspectiva que hem exposat, cal replantejar-se els criteris de selecció de continguts històrics dels currículums del batxillerat:

— La selecció de continguts actual segueix un criteri d'amplitud cronològica i factual sense omissions, que promou la memorització i la superficialitat dels aprenentatges. Caldria una selecció menys exhaustiva que, sense perdre el fil cronològic i conceptual de la història, permetés el desenvolupament de les capacitats esmentades.

— Els currículums d'alguns països del nostre entorn, en els darrers anys d'escolarització secundària, presenten un temari centrat en la comprensió del present (món actual) o en la selecció d'alguns temes específics que permetin el desenvolupament en profunditat d'alguns dels aspectes esmentats. El nostre batxillerat, en canvi, proposa a primer de batxillerat una repetició ampliada dels mateixos continguts de quart d'ESO i a segon, una inacabable història d'Espanya i Catalunya des dels seus orígens fins als nostres dies. Aquesta tendència a convertir els currículums d'història en exhaustives síntesis cronològiques limita, per no dir impedeix, el desenvolupament dels valors formatius de la història.

— A més, com que el temari i els exercicis que proposa la selectivitat exerceixen una gran pressió sobre els continguts i les activitats que es desenvolupen a l'aula, cal reflexionar sobre quines són les capacitats que es promouen des d'aquesta prova. Perquè, en la situació actual, bona part de la pràctica docent de batxillerat (sobretot a segon) està orientada a la preparació d'aquests exàmens. Això comporta un batxillerat orientat majoritàriament cap a l'accés universitari, quan no hauria de ser així, perquè el destí d'un bon nombre d'alumnes de batxillerat no és la universitat.

DIVERSIFICACIÓ DE CAMINS

El proper augment del nombre de cursos de batxillerat i la conveniència d'allargar la permanència dels joves en el sistema educatiu ha de tenir en compte una diversificació de camins i propostes per al batxillerat. Un model únic, concebut principalment com la via d'accés a la universitat, està condemnat al fracàs. Cal pensar en la diversitat de capacitats i interessos de l'alumnat per oferir un model flexible i diversificat, amb diferents itineraris, però amb un alt grau d'interconnexió entre tots els camins possibles. I no estic proposant la continuïtat del model d'escola comprensiva que existeix actualment a l'ESO. Penso més aviat en propostes, com les que s'han dut a terme a d'altres països, que permetin també compaginar estudis (que donin un vesant humanístic i professional) amb pràctiques laborals o amb el mateix treball remunerat. Ara bé, l'allargament de la formació inicial dels individus és un dels reptes del segle XXI que s'escapa dels objectius d'aquest seminari. Ho he esmentat, però, perquè els plantejaments de cap on ha d'anar el batxillerat passen per considerar aquestes qüestions.